

6. Лапшин А. А. [Электронный ресурс] / А. А. Лапшин. – Режим доступа : <http://www.kino-teatr.ru/kino/screenwriter/ros/23296/bio/>.
7. Лапшин А. А. [Электронный ресурс] / А. А. Лапшин. – Режим доступа : <http://www.megabook.ru/Article.asp?AID=580773>.

Анотація

Статтю присвячено розгляду зображення світу спорту, його впливу на людину у документальній книзі великого стрибуна у висоту Валерія Брумеля “Висота” і романі Валерія Брумеля та Олександра Лапшина “Не зрадь собі”.

Ключові слова: Валерій Брумель, висота, світ спорту.

Аннотация

Статья посвящается рассмотрению изображения мира спорта, его влияния на человека в документальной книге великого прыгуна в высоту Валерия Брумеля “Высота” и в романе Валерия Брумеля и Александра Лапшина “Не измени себе”.

Ключевые слова: Валерий Брумель, высота, мир спорта.

Summary

This article is devoted the world of sports' images, its impact on a person in a documentary book of great high jumper Valery Brumel “Height” and the novel by Valery Brumel and Alexander Lapshin “Do not Change Yourself”.

Keywords: Valery Brumel, the height, the world of sports.

УДК 821.161.2–6.09 Підмогильний

Дмитренко В.І.,
доктор філологічних наук,
Луганський національний
університет імені Тараса Шевченка

КИЇВСЬКИЙ ТЕКСТ ВАЛЕР'ЯНА ПІДМОГИЛЬНОГО

Зміни в національному самоусвідомленні призвели до активізації в сучасному літературознавстві уваги до так званих “міських текстів”, що викликана потребою осмислення міста як символічного цілісного простору. Початок вивчення міського тексту покладено працями М. Анциферова, які присвячені дослідженню Петербурга “екскурсійним методом”, що був запропонований його вчителем І. Гревсом. Саме М. Анциферову належить дослідження міста як істоти, він увів поняття “душі міста”. Семантика міста в літературному творі досліджувалася досить докладно у світовій літературі. У цьому зв'язку варто назвати праці М. Бютора й В. Глазичева. Локальним текстам присвячені дослідження В. Абашева (Пермський текст) Ю. Лотмана і В. Топорова (Петербурзький текст), Т. Цив'ян (образ Венеції у творчості А. Ахматової), А. Русова (місто у творчості М. Гоголя) та ін. В українському літературознавстві міський текст літератури ХХ століття дослідила В. Фоменко [10]. Розробка теорії міського тексту є провідним напрямком сучасного літературознавчої науки, що й визначає актуальність даної публікації.

Концентрація уваги на міському тексті В. Підмогильного пояснюється тим, що саме його роман “Місто” дослідники вважають безпрецедентним явищем “в сенсі становлення властиво міського епосу, повноформатної рефлексії міста на національному ґрунті” [9, 119]. Крім того на сьогоднішній день існує чимало досліджень творчості письменника є й публікації присвячені особливості рецепції міста у творах В. Підмогильного, однак у них іде мова загалом про місто і його конотації у творчості письменника без акцентування уваги на конкретному міському топосі.

У зв'язку з вищезазначеним мета нашої публікації – реконструкція київського тексту у творчості В. Підмогильного.

Основні завдання публікації вбачаємо в поглибленому аналізі образу Києва й міста взагалі, представленого в різних творах письменника, еволюцію його рецепції автором і його героями, а також окресленні специфіки київського тексту у творчості В. Підмогильного.

В українській літературі віддавна склалася кардинально протилежне окреслення образу міста, що вповні відповідає й традиціям світової літератури, у якій є й місто-сад і місто-пекло. Негативні конотації образу міста постають зі значної кількості творів письменників світової літератури. Це впливає з християнської традиції для якої характерною є негативна рецепція міста, адже засновником першого міста вважався Каїн, якого наслідувала більшість тиранів і злодіїв. починаючи з кінця XIX століття. Жак Ле Гофф у дослідженні “Середньовічна уява” розмірковуючи про негативну конотацію міста в епоху Середньовіччя, однак зазначає, що головною опозицією було “не протиставлення міста селу, як це було в Античності (*urbs-rus* у римлян, із семантичними похідними *urbanite-rusticite*), але “фундаментальний дуалізм “культура-природа” виражається більше через протиставлення того, що побудоване, оброблене й заселене (одночасно місто-замок-село) тому, що є первісно диким (море, ліс – західні еквіваленти східної пустелі), світів людей погуртованих – світам самотності” [4, 81]. Для української літератури традиційним є протиставлення міста селу, хоча часто село означено іншим заміном – степом. А так як степ для українців є означником волі, то традиційна конотація міста в українській літературі набуває ще значення певної несвободи, обмеженості.

На думку С. Павличко, в українській літературі, “де перетворення сільської культури в міську ніколи остаточно не завершилося, ставлення до міста стало лакмусом позиції митця” [6, 206]. Слід констатувати той факт, що різні періоди розвитку української літератури окреслюють і свою рецепцію міста. Загальновідомим є факт ототожнення урбанізму й модернізму. Так, наприклад, Р. Мовчан визначає урбанізм як ознаку модерності української літератури [5, 393–398]. Про це йде мова й у публікації Я. Цимбал: “Щеплення урбанізму в українській літературі справді було і тривалим і болісним. Національний літературний організм відштовхував його як заразу, як чужорідне тіло, хворів і боровся, щоб, зрештою прийняти й змиритися. Попри двозначне ставлення до міської культури, попри одночасні любов і ненависть до неї, в українській літературі урбанізм, як і скрізь в Європі та світі означав модернізм” [11, 3].

У творчості українських письменників, що представляють різні періоди розвитку нашої літератури до кінця XIX століття, в основному місто наділяється негативними конотаціями. Деморалізаційний вплив міста на селянина простежується у творах Б. Грінченка, С. Черкасенка, Л. Яновської. Досить часто місто виступає як тло, на якому розгортаються події. Як приклад, можна навести “Записки студента” Є. Гребінки; “Лель і Полель”, “Для домашнього вогнища”, твори бориславського циклу І. Франка. Одним із перших українських письменників, який представив у своїх творах розуміння неминучості урбанізації був М. Вороний. На відміну від своїх попередників, у “Співах старого міста” він, замість заперечень і гротеску, призводить читача до висновку, що всі шляхи ведуть до міста. У 20-х роках минулого століття урбаністична тема в українській літературі вже була цілком освоєною. Уже побачила світ значна кількість творів В. Винниченка, вийшла збірка “Під осінніми зорями” М. Рильського, твори В. Кобилянського, О. Слісаренка, В. Ярошенка та інших. У цей час також з'явилися розвідки В. Коряка “Місто в українській поезії” і О. Лейтеса “Наш літературний урбанізм”. Так, наприклад, О. Лейтес у своєму дослідженні представив своє вирішення конотації образу міста в сучасній йому українській літературі, зазначивши: “Для більшості українських пролетарських урбаністів першого призову місто – друга, а не перша батьківщина, місто – об'єкт дитячих мрій, а не об'єкт дитячих споглядань. Це й поклато свою печатку на їхні міські мотиви” [цит. за 11, 3].

Таким чином досить часто в українській літературі місто представлене як носій чужої, не української культури. Однак, у той же час, обставини життя змушували багатьох шукати в місті можливість реалізувати свої творчі потенції. Тому можна говорити про художні паралелі, хоч і не завжди творчо окреслені, української літератури зі світовою в зображенні міста. Проте у 20-ті роки минулого століття урбанізм як художньо-естетичне явище чітко окреслився у творчості футуристів і “неокласиків”. Ю. Шерех вважає, що вся література 20-х років “була у своїй великій частині антисільською”. При цьому зазначає: “Годі зрозуміти все літературне життя двадцятих років, якщо скреслити з нього боротьбу цих двох течій – урбаністичної й селянської. “Місто” Підмогильного належить до першої, і жадні комісії не доведуть протилежного” [13, 84–85]. Сам автор в коментарях до роману зазначив: “Написав “Місто”, бо люблю місто й не мислю поза ним не себе, ні своєї роботи. Написав ще й тому, щоб наблизити в міру змоги, місто до української психіки, щоб сконкретизувати його в ній” [7, 45]. В. Агеєва зазначила, що в українській літературі “з початком XX століття акценти все очевидніше зміщуються на урбаністичну тематику” [1, 154].

Актуальність міської теми в літературі 20-х років минулого століття пояснюється, перш за все соціальними зрушеннями. Б. Антоненко-Давидович писав про ті роки: “То був час, коли село вперше рушило масою до міста. (...) Особливо багато було сільської молоді, перед якою вперше широко розчинилися тоді двері вищої школи” [2, 461]. Це позначилось на двозначному ставленні до міста, особливо на початку XX століття, що характеризується швидким зростанням міст. Така

неоднозначність вплинула на специфіку світотворення В. Підмогильного визначивши традиційні та специфічні конотації образу міста в його мистецькій спадщині.

Містом В. Підмогильного був Київ. Письменник належав до київської літературної організації “Ланка”, що пізніше перетворилася в МАРС (Майстерня революційного слова). Саме в цьому місті відбулось його остаточне становлення як українського письменника. У так званих “міських текстах” Валер'яна Підмогильного дія відбувається в місті без назви й конкретних вказівок або ж названий Київ, тобто ми маємо повне право говорити про київський текст письменника.

Міський текст з'являється ще в ранніх творах В. Підмогильного. Але це місто лише як тло подій. Так, наприклад, в оповіданні “Військовий літун” місто постає через сприйняття Сергія Данченка, який на фронті “викохав теплий малюнок рідного міста”, але “місто зустріло його суворо й просто в обличчя йому війну важкий дух руїни. З усіх боків нахилились до нього пошарпані будинки, і вибиті шибки лягали йому тягарем на серце ... Замість буяння він спіткав тільки труп, і шумливе колись місто лежало купою стерва” [8, 158]. Тобто вже в ранніх творах письменника образ міста проступає не відокремлено від персонажа, а окреслюється через його сприйняття.

У ранніх творах письменника відчутно протиставлення міського й сільського простору. А в оповіданні “Третя революція” з'ясовується навіть причина цієї споконвічного протиставлення, навіть ненависті: Андрій Петрович відчув у погляді одного з махновців “всю безоглядну зненависть села до пана і до всього, що панським здавалося: до піджака, до комірця, білої руки, до кам'яних будинків і цілого міста” [8, 209]. Тобто селянська ненависть до пана переродилась в ненависть до міста, яке в свідомості селянина є уособленням його одвічного ворога – пана. Отже, у ранніх творах В. Підмогильного спостерігаємо продовження традицій української класичної, а також світової літератури у створенні образу міста. “Людина – суб'єкт культури: у своїй діяльності, вчинках, думках, переживаннях вона спирається на загальнолюдські духовні й моральні цінності; культура як онтологічне коріння, яке напоює особистість, впливає на її зростання. Свідомість людини розвивається в середині культурного цілого, у якому кристалізовано досвід діяльності, спілкування й світосприйняття” [3, 44]. Специфічною духовною субстанцією людини є менталітет – одна з екстраполяцій колективного несвідомого, що визначає особливості психічного складу окремої національної спільноти. Цим і пояснюється типовість у ставленні до міста в українській літературі й культурі взагалі протягом тривалого періоду. Події 20-х років минулого століття кардинально змінили дану традицію й творчість В. Підмогильного є однією з кращих ілюстрацій цього.

Життєва географія В. Підмогильного обертається навколо трьох українських міст – це Дніпропетровськ (с. Чаплі, де народився письменник, знаходиться на Дніпропетровщині, тоді Катеринославщині), Київ і Харків. Останній твір письменника “Повість без назви” поєднав усі три міста, додавши до них ще й Москву. Для героїв В. Підмогильного, як і для самого письменника, Київ не був батьківщиною, а для Городовського він не був “навіть місцем довгого перебування” [8, 249]. Однак все

найважливіше в їхньому житті пов'язано з Києвом. Для них – це, перш за все, місто самоусвідомлення, місто становлення, навіть кардинальної зміни життєвих орієнтирів.

Роман В. Підмогильного “Місто” є першим твором у якому виділяємо київський текст. Усі події твору відбуваються в цьому місті. У романі відтворено типову для 20-х років минулого століття ситуацію: молодий хлопець Степан Радченко приїздить із села до міста. При цьому В. Підмогильний не говорить про ненависть Степана до міста, навпаки, у передчутті наближення до міста, юнак зазначає: “Київ! Це те велике місто, куди він їде учитись і жити. Це те нове, що мусить у нього ввійти, щоб досягнути свою здавна викохану мрію” [8, 310]. Слід звернути увагу на символічність появи Радченка в Києві. Він приплив пароплавом по Дніпру. На нашу думку, такий спосіб появи несе в собі глибинну символіку й містить ключ до розкодування змісту твору. Давні вважали, що життя вийшло з води, а море є символом народження. Тому появу головного героя в Києві водним шляхом варто кваліфікувати як народження. На таку думку нас наштовхує наступний твір письменника – “Невеличка драма”. У якому символіка води проступає ще чіткіше. Марта Висоцька, головна героїня твору сприймає воду як материнське лоно. Вона виросла на березі Дніпра в Каневі, “де річка широка й повновода ... Там виробився в неї несвідомий погляд на воду, як на виключну питому стихію життя” [8, 541]. У цьому, наступному після “Міста” творі В. Підмогильний пояснює значення води для Марти й пов'язаного з нею ритуалу вмивання як сходження для власних глибин через архетипний образ води. Це дає можливість кваліфікації міста Києва як простору в якому відбувається становлення особистості. Крім того вода у слов'янській, та й інших міфологіях, виступає завжди межею між світами. Отже, появу Степана Радченка в Києві водним шляхом варто вважати за появу його в новому світі. А Дніпро варто кваліфікувати як один з основних елементів київського тексту письменника.

У романі “Місто” чимало подій відбувається на Хрещатику й саме там відбуваються важливі для Степана зміни в самоусвідомленні. Хоча задіяні назви вулиць Львівська, Володимирівська, Свердлова, П'ятакова, а також Євбаз, Андріївський узвіз та ін. Остання квартира Радченка знаходиться на Липках. Місто представлено у творі в різні пори року й час доби, але особливим є саме нічне місто. Уперше побачене воно викликало в Степана подвійні почуття: захоплення й переляк. “Він навіть спинився. Блискучі вогні, гуркіт і дзвінки трамваїв, що скрещувались тут і розбігались, хрипке виття автобусів, що легко котились громіздкими тушами, пронизливі викрики дрібних авто й гукання візників разом з глухим гомоном людської хвилі раптом урвали його заглибленість. На цій широкій вулиці він здивався з містом віч-на-віч. Прихилившись до муру, притискуваний нахабними накотами юрби, хлопець стояв і дивився, блукаючи очима вздовж вулиці й не знаходячи її меж” [8, 330]. В уяві екзистенціалістів світ постає абсурдним і ворожим для людини. Тому людина в такому світі відчуває себе самотньою, покинутою, “загубленою”. Вона відчуває тривогу, неспокій, пригніченість у стосунках

зі світом. За філософією екзистенціалізму існують такі шляхи порятунку від абсурду: смерть (самогубство), бунт (боротьба) і творчість. На початку роману Степан Радченко йде другим шляхом: він вороже налаштований до міста, воно для нього є уособленням чужого й ворожого світу, тому він бунтує, намагається боротися з ним, прагне змінити, вважаючи, що його надзавдання – побороти місто з його абсурдними законами буття. Тобто споглядання нічного міста відродило споконвічний комплекс зненависті до нього: “На що інше здатні всі ці голови, крім як сміх і залицяння? Чи можна припустити, що їм у серці живе ідея, що ріденька їхня кров здібна на порив, що в свідомості їм є завдання й обов'язок? Ось вони – горожани! Крамарі, безглузді вчителі, безжурні з дурощів ляльки в пишних уборах! Їх треба вимести геть, розчавити цю розпусну черву, і на місце їх прийдуть інші” [8, 331]. У сутінках вулиці він бачить якусь приховану пастку. Тьмяний блиск ліхтарів, разки освітлених вітрин, сяйво кінотеатрів – були йому блудними вогниками серед драговини. Вони манять, але гублять. Вони світять, але сліплять. А там, на горбах, куди лавами сходять будинки й женеться вгору широкий брук, у темряві, що зливалася з небом і каменем, – там величезні водоймища отрути, оселі слимаків, що напливають увечері сюди, у давній Хрещатий Яр. “І коли б його міць, він накликав би грім на це сіре, важке болото, як казковий чарівник. Степан почав гидливо проштовхуватись крізь натовп, пхаючись навмання, незважаючи на протести, потупившись, мов побожник серед відьомського шабашу” [8, 331].

Але ось Степан побачив місяць і його дуже вразило, що це був той самий місяць, “що світив йому й на селі” [8, 333]. Його думки Степана досить швидко переходять в інше русло: “Таких як він тисячі приходять до міста (...) В місто вливається свіжа кров села, що змінить його вигляд і істоту” [8, 333]. бажанням завоювати його”. Спочатку головний герой бачить свій шлях до здійснення мети через освіту, мріючи повернутись до села й використати здобуті знання на практиці для реформування села. Однак мрії не здійснилися. Вищої освіти Степан так і не отримав, він став письменником, працівником журналу, активним учасником літературного життя Києва. Автор проводить свого героя через поступове психологічне й матеріальне утвердження в місті, яке виявляється через зміну житла, роботи, жінок. При цьому всі дії ніби відбуваються не в реальності, а у внутрішньому світі Степана. В. Шевчук вважає, що роман “Місто” – “це історія людської душі” [12, 359].

Пошуки себе призводять Степана до усвідомлення звільнення через творчість. Він зрозумів, що цілісний світ необхідно шукати не поза собою, а в собі. Адже навіть Київ постає в тексті роману не цілісним і внутрішньо: “Місто чудне. Зокола воно рухливе й швидке, життя в ньому, здається, б'є джерелом і блискавкою, шугає, а всередині, по хмурих кабінетах установ, воно тягнеться старим возом, облутане тисячами правил і розпорядків” [8, 333]. Степан як губка (за С. Єфремовим) всмоктує в себе сучасне йому місто й приймається на його ґрунті. Поступово змінюється і його рефлексія міста. Він бачить його “як могутній центр тяжіння, що круг нього крихітними планетами обертаються села, вічні супутники його руху, і часточки їх, потрапивши в розпечену атмосферу цього сонця,

мусять пристосовуватись до нових умов тиску й підсоння (...) Бо місто своїм розгоном і шумом зворушує людину без міри гостріше, ніж лоно природи ніжністю краєвидів та безладною грою стихій, покликаних тут будувати нову природу, – штучну, отже, досконалішу” [8, 434]. І Хрещатик уже більше не лякає Степана своїм натовпом: “Скільки очей, скільки рухів! Хлопець сунувся серед них з пристрасним трепетом, немов усі очі дивились на нього і всі рухи для нього діялись, немов він приймав цей строкатий парад героїв ...” [8, 470]. Тобто юрба вже не лякає, а надихає його на творчість, адже твір закінчується бажанням Степана писати про Людину.

Роман “Невевеличка драма”, за спостереженням Ю. Шереха, є камерним твором, адже основні події його відбуваються в одній кімнаті. Проте з тексту твору стає зрозуміло, що описувані події відбуваються в Києві. Автор подає назви вулиць на яких мешкають його персонажі. Марта живе на вулиці Жиланській, Юрій Славенко – на П'ятакова, його мати, Льова Ротер – на Арсенальній. Також у тексті присутні такі загальновідомі прикмети Києва як університет, площа Богдана Хмельницького з пам'ятником гетьману біля Софіївського собору, Андріївська церква. Однак, як і в романі “Місто”, у “Невеличкій драмі” немає присутності архаїчного минулого Києва. У творах іде мова про нове місто з електрикою, трамваями, багатоповерховими будинками, рекламою та ін.

Особливу увагу слід приділити останньому твору письменника. У якому прямо, але частіше опосередковано В. Підмогильний говорить про роль і значення Києва в житті кожного свідомого українця. “Повість без назви” можна назвати ностальгією за Києвом, адже вона була написана вже після переїзду В. Підмогильного з родиною до Харкова. А все велике, як відомо, бачиться на відстані й ось тоді, як це відчувається в повісті, письменник усвідомлює справжню красу цього неперевершеного українського міста, має можливість порівняти з тодішньою столицею України.

У одному з перших описів рецепції Києва головним героєм твору Городовським (його імя, на нашу думку, походить від російського “город”, тобто, враховуючи, що це псевдонім Андрія Рудченка, письменник таким чином наголошує, що мова йде про цілком міську людину) письменник чітко оприявнює думку про нездоланність і нескореність цього вічного міста: “Під час випадкових одвідин Городовський оглянув його (Київ – В. Д.) зсередини і зокола. І його юнацькі домисли про місто краси й давнини себе підтвердили. Весна була чудова в білому цвіті каштанів, але осінь він любив більше. Щось величне було в ній на сміливих схилах широких вулиць, що мов дрімали завжди під ударами копит і шелестом шин, зберігаючи невронено свою колишню дикість. Кам'яниці й брук, трамваї, авто не змогли подолати цих гордих горбів, що прийняли вагу міста не як тягар поразки, а як **корону перемоги** (виділення наше – В. Д.)” [8, 249]. На нашу думку, у даному творі В. Підмогильним завуальоване незадоволення письменника з приводу нівеляції іміджу Києва у зв'язку з перенесенням столиці до Харкова.

Отже, місцем дії творів В. Підмогильного “Місто”, “Невеличка драма”, “Повість без назви” є Київ. Саме з ним пов'язують герої творів свої високі аспірації

щодо майбутнього. Київ є актуальним складником пошуку власної тожсамості й Степана Радченка, і Марти Висоцької, і Андрія Городовського. Однак київський текст В. Підмогильного ще потребує ретельного дослідження.

Література

1. Агеєва В. Координати урбаністичного простору / В. Агеєва // Кур'єр Кривбасу. – 2006. – № 198. – С. 154–163.
2. Антоненко-Давидович Б. Майстер карбованого слова / Борис Антоненко-Давидович // Косинка Г. Гармонія. Оповідання. Публіцистика. Спогади про Григорія Косинку. – К. : Дніпро, 1988. – С. 459–467.
3. Буюкас Т. М. Опыт утверждения общечеловеческих ценностей – культурных символов – в индивидуальном сознании / Т. М. Буюкас, О. Г. Зевина // Вопросы психологии. – 1997. – № 5. – С. 44–56.
4. Гофф Жак Ле Середньовічна уява / Жак Ле Гофф ; [переклад з французької Яреми Кравця]. – Львів : Літопис, 2007. – 305 с.
5. Мовчан Р. Український модернізм 1920-х : портрет в історичному інтер'єрі : монографія / Р. Мовчан. – К. : ВД “Стилос”, 2008. – 544 с.
6. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі / Соломія Павличко. – К. : Либідь, 1999. – 448 с.
7. Підмогильний В. Несподівано / В. Підмогильний // Універсальний журнал. – 1929. – № 1. – С. 45.
8. Підмогильний В. Оповідання. Повість. Романи / Валер'ян Підмогильний. – К. : Наук. думка, 1991. – 794 с.
9. Поліщук Я. Із дискурсів і дискусій / Ярослав Поліщук. – К. : Акта, 2008. – 286 с.
10. Фоменко В. Місто і література : українська візія: монографія / В. Г. Фоменко. – Луганськ : Знання, 2007. – 312 с.
11. Цимбал Я. Привиди урбанізму / Я. Цимбал // Критика. – 2007. – № 4. – С. 3.
12. Шевчук В. Екзистенціальна проза Валер'яна Підмогильного / Валерій Шевчук // Досвід кохання і критика чистого розуму Валер'ян Підмогильний : тексти та конфлікт інтерпретацій. – К. : Факт, 2003. – С. 353–366.
13. Шерех Ю. Людина і люди (“Місто” Валер'яна Підмогильного) / Ю. Шерех // Шерех Ю. Пороги і Запоріжжя : Література. Мистецтво. Ідеології. – Х. : Фоліо, 1998. – Т. 1. – С. 81–91.

Анотація

У даній статті простежується еволюція рецепції образу Києва у творчості українського письменника першої третини ХХ століття В. Підмогильного. Свою увагу автор публікації зосереджує на романі “Місто”, який вважають безпрецедентним явищем у сенсі становлення міського епосу, а також творах “Невеличка драма” й “Повість без назви”.

Ключові слова: урбанізований простір, рефлексія міста, урбаністичні мотиви.

Аннотация

В данной статье прослеживается эволюция рецепции образа Киева в творчестве В. Подмогильного. Внимание автора публикации концентрируется на романе “Город”, который считают беспрецедентным явлением в процессе становления городского эпоса, а также произведениях “Небольшая драма” и “Повести без названия”.

Ключевые слова: урбанизированное пространство, рефлексия города, урбанистические мотивы.

Summary

The evolution of the reception of the image of Kyiv in the work of the Ukrainian writer of the first third part of the XX century is followed in the article. The author of the publication pays his attention to the novel "City", which is thought to be the phenomenon in the sense of the city novel genre creation also the author depicts in his article such novels as "Littel dram", "Novel without title".

Keywords: urbanized sphere, reflection of the city, urban motives.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МОВОЗНАВСТВА

УДК 81'37:82.9

Тімоніна А.Ю.,
аспірантка,
Маріупольський державний університет

МІСЦЕ СИМВОЛУ СЕРЕД МОВЛЕННЄВИХ ЗАСОБІВ ХУДОЖНЬОЇ ВИРАЗНОСТІ

Проблема визначення символу в художній творчості з точки зору лінгвістики є практично недослідженою і відповідно досить актуальною. Втім у літературі накопичений різноманітний матеріал з проблеми символу, але в основному символи розглядаються в рамках дослідження більш широких філософських проблем (С. Аверінцев, Гегель, А.Ф. Лосєв, Е. Кассіер, Ф. Шеллінг, К.Г. Юнг та інші). Особлива увага приділялася проблемі розмежування символу з різноманітними формами естетичного вираження і семантичними категоріями.

Теоретичні дослідження символу і символіки у мовознавстві здійснювали, О.О. Потебня, О.Ф. Лосєв, Е. Селіп, Ю.М. Лотман, В.А. Маслова, М.П. Кочерган, Т.Г. Грушевицька, Н.Д. Арутюнова та ін. Вчені трактують символ як предмет або слово, що умовно виражає суть якого-небудь явища.

Сучасні науковці, які вивчають символ, приділяють увагу визначенню його місця в системі виражальних засобів, і перш за все приділяють увагу питанню про його співвідношення з тропами. Зауважимо, що під час виділення символу в художньому тексті необхідно відрізнити символ від його суміжних явищ, зокрема тропів.

Троп (від грец. *tropos* – поворот, оборот, мовний зворот) – “поняття поетики і стилістики, що позначає такі обороти, які засновані на вживанні слова або поєднання слів у переносному значенні і використовуються для посилення зображальності та виразності мовлення” [2, 520].

Як і будь-який троп, символ базується на перенесенні значення, але для тропу таке перенесення може бути лише індивідуально-авторським. Як тропу, так і символу характерна асоціативність, але в символі вона поринає в минуле. Троп характеризується наявністю авторських асоціацій, тому вони не завжди зрозумілі читачеві через його недостатній культурний рівень. Таким чином, “символ може бути тропом, але не всякий троп є символом” [11, 12].